

УДК 346.426

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ В РОЗСЛІДУВАННІ, РОЗКРИТТІ І ПОПЕРЕДЖЕННІ ЗЛОЧИНІВ

Маланчук П.М.

Навчально-науковий інститут права
Сумського державного університету

Мантула А.П.

Сумський державний університет

У статті з'ясовано який сучасний стан криміналістичної техніки в розслідуванні, розкритті і попередженні злочинів. Досліджено перспективи розвитку криміналістичної техніки. Проведено аналіз щодо значення криміналістичної техніки під час розслідування та попередження злочинів. Проведено паралель з іноземним досвідом щодо розвитку криміналістичної техніки. Визначені напрямки попередження вчинення злочинів завдяки розвитку криміналістичної техніки.

Ключові слова: криміналістика, техніка, розслідування, попередження, злочин, наука, досудове слідство.

Постановка проблеми. На сьогодні в Україні перспективи розвитку криміналістичної техніки в розслідуванні, розкритті та попередженні злочинів мають важливе значення. Сучасні науково-технічні досягнення дають можливість вирішити дані задачі. Часто злочинці також використовують технічні засоби, задля скоєння кримінального правопорушення, тому необхідно удосконалювати криміналістичну техніку, для боротьби зі злочинністю. А також розробляти спеціальні науково-технічні засоби та методи щодо попередження злочинності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перспективам розвитку криміналістичної техніки

в розслідуванні, розкритті і попередженні злочинів приділяли увагу: Ю.П. Аленіна, В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, Т.В. Варфоломєєвої, В.І. Галагана, В.Г. Гончаренка, Ю.М. Грошевого, А.В. Іщенко, В.П. Колмакова, В.О. Коновалової, М.В. Костицького, Г.А. Матусовського, О.Р. Михайленка, М.М. Михеєнка, В.Т. Нора, М.В. Салтевського, М.О. Селіванова, В.В. Тищенко, В.Ю. Шепітька, М.Є. Шумила та ін. Однак усі аспекти даної проблеми розкриті не були, тому вони потребують подальшого дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Визначити напрямки попередження вчинення злочинів завдяки розвитку

криміналістичної техніки. Провести паралель з іноземним досвідом щодо розвитку криміналістичної техніки. Визначити сучасний стан техніко-криміналістичних засобів та їх вплив на криміногенну ситуацію в Україні.

Мета статті. Метою даної статті є перспективи розвитку криміналістичної техніки, що має велике значення для розслідування, розкриття та попередження злочинів, і на криміналістику загалом. Окрім цього, з'ясувати, як техніко-криміналістичні засоби допомагають у боротьбі зі злочинністю.

Виклад основного матеріалу. Криміналістична техніка ще у XIX ст. заклала підґрунтя сучасної криміналістики. В XXI ст. криміналістика є динамічною наукою, що розвивається. За своєю природою вона постійно знаходиться на вістрі науково-технічного прогресу інформаційного суспільства та творчо трансформує його досягнення в практику боротьби зі злочинністю [8, с. 12].

У науці криміналістиці, поняття «криміналістична техніка» виникло як сукупність технічних пристроїв, пристосувань і матеріалів, що використовуються для виявлення, фіксації і дослідження матеріальних джерел інформації. Основою виникнення і застосування технічних засобів є досягнення природничих і технічних наук. Методи і засоби природничих наук застосовували для вирішення вузьких завдань криміналістики, на основі яких виникали засоби і методи дослідження речових джерел інформації [7, с. 112]. Однак, поняття «криміналістична техніка» слід розглядати не тільки як сукупність технічних засобів, що використовуються для розкриття злочинів, але й як систему прийомів і методів ефективного застосування технічних засобів, як систему теоретичних положень, що утворюють розділ науки криміналістики – «Криміналістична техніка». Такими є засоби і методи криміналістичної фотографії, відео і звукозапису, кінозйомки, спеціальні засоби «польової криміналістики», моделювання, засоби криміналістичної реєстрації, а також система теоретичних положень, що характеризують ці засоби [3, с. 100].

Як розділ криміналістики, криміналістична техніка складається з елементів, що утворюють власну її систему:

1. Загальні положення: система і задачі криміналістичної техніки, елементи окремих криміналістичних теорій і вчень (наприклад, про механізм слідоутворення тощо), загальна характеристика техніко-криміналістичних засобів, правові підстави їх застосування.

2. Криміналістична фотографія, відеозапис.

3. Трасологія (криміналістичне дослідження слідів).

4. Габітоскопія (криміналістичне дослідження ознак зовнішності людини).

5. Техніко-криміналістичне дослідження документів.

6. Криміналістичне дослідження письма.

7. Криміналістичне дослідження зброї, боєприпасів, вибухових пристроїв і слідів їх застосування.

8. Криміналістичне дослідження речовин, матеріалів і виробів;

9. Криміналістична фоноскопія (дослідження голосу людини).

10. Криміналістична одорологія (дослідження запахових слідів людини);

11. Криміналістична реєстрація [2, с. 117].

Р. С. Белкін у своїх працях зазначав, що термін «науково-технічний засіб» є недоречним, адже такі предмети як молоток, щіточка, субліматори не є науковими, тому доречніше буде замінити термін «науково-технічний засіб» на «техніко-криміналістичний засіб»

Криміналістична техніка застосовується на всіх етапах розкриття та розслідуванні злочинів, а також при попередженні злочинів. Відповідно до ч. 2 ст. 9 КПК України прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий зобов'язані всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень [1]. Звісно, що ці завдання виконуються за допомогою криміналістичної техніки. Розкриття злочину починається на етапі досудового слідства, під час якого виявляють, збирають, зберігають докази, для того, щоб в майбутньому провести окремі процесуальні дії.

Сьогодні, спеціалісти, які залучаються до слідчо-розшукових дій мають можливість використовувати новітні цифрові технології, однак вчені скептично відносяться до доказів, отриманих шляхом застосування нових технологій, тому що їх можна фальсифікувати, та і проблема в тому, що сучасної криміналістичної техніки не так і багато в Україні, через недостатнє фінансування органів досудового слідства.

Ще однією проблемою є низька кваліфікація органів досудового розслідування для застосування сучасних способів криміналістичної техніки. Для уникнення даної проблеми, потрібно весь час спостерігати за розвитком криміналістичної техніки, відвідувати курси, підвищувати кваліфікацію, брати до уваги досвід зарубіжних країн.

Так, відповідно до статистичної інформації, яку надає Генеральна Прокуратура України, за останні 10 місяців в Україні відкрито 18 360 кримінальних проваджень і з них закрито тільки 8 476 справ [9]. Можливо, при застосуванні сучасних техніко-криміналістичних засобів винних у вчиненні кримінального правопорушення затримували б швидше, а рівень злочинності – знизився.

В Україні до засобів криміналістичної техніки відносять: джерела освітлення; джерела ультрафіолетового (УФ) освітлення; прилади інфрачервоного (ІЧ) освітлення; спостереження, вимірювання і фотографування; сучасні лупи; мікроскопи; портативні пошукові набори і прилади такі як: металошукач «МО-Імпульс», прилад «БМ» («труп шукач») для визначення місць незаконного поховання біомаси. Магнітний піднімач «МР-1». Магнітний піднімач «Спрут». «Арка», металодетектор контролю доступу людей на спеціальний об'єкт (аеропорт, кордон, підприємство); портативні пошукові набори технічних засобів: «Фото-1» – набір фотоапаратури, набір «Молекула» для роботи з мікроб'єктами, «Слід-4» – набір технічних засобів для роботи зі слідами,

«Контур-1» – набір засобів для огороження місця події, «Феррит-1» – набір технічних засобів для виявлення видалених зображень на металах (автотранспорт, зброя); лабораторії мобільного контролю: експертного контролю документів та банкнот а також візового і паспортного контролю; пересувні лабораторії технічних засобів: стереофотограмметрична лабораторія, вибухотехнічна і т. д.; камери для виявлення потожирових слідів; технічні засоби для отримання слідів зброї на снарядах та гільзах; прилади експертного класу для експрес оперативного контролю; технічні засоби експертного дослідження слідів каналу ствола мисливської зброї; експертні системи: відео скоп та телевізійний спектральний мікроскоп; експортні системи: система введення дактилоскопічної інформації, система обробки по ПО «ДАКТО-2000»; програмно-апаратні комплекси «ЕКСПЕРТ»; інформаційно-довідкова система «ПАСПОРТ»; інформаційно-довідкова система «АВТОДОК»; програмно-апаратний комплекс для технічної експертизи документів (ТЕД-34) [8, с. 352].

Останнім часом в Україні розпочато розробку комплектів науково-технічних засобів вузької спрямованості: комплект пошукових засобів слідчого (набір-пошук); комплект науково-технічних засобів огляду місця дорожньо-транспортної події; комплект науково-технічних засобів для огляду місця пожежі (набір-пожежа); комплект науково-технічних засобів для огляду вибухових пристроїв і місця вибуху (набір-вибух); комплект науково-технічних засобів для роботи з мікрооб'єктами (набір-мікро); комплект науково-технічних засобів для роботи зі слідами рук (дактилоскопічний набір); комплект слідчого для огляду документів; оперативний одонтологічний комплект.

Як ми бачимо, криміналістична техніка в Україні є, але вона вже застаріла і потребує оновлення. Дивлячись на іноземний досвід Україна також розвивається. Наприклад, уже чотири роки фахівці Експертної служби МВС України застосовують відеоспектральні компаратори британської компанії для дослідження документів: паспортів, посвідчень водія, банкнот тощо. А у серпні 2016 р. представник компанії «Foster+Freeman» завітав до ДНДЕКЦ МВС для встановлення й налаштування єдиної в Україні найновішої моделі компаратора – «VSC8000». Прилад надасть українським фахівцям хороші можливості з виявлення фактів підроблення документів [6].

У криміналістичній науці важливе значення має криміналістична техніка, яка попереджає вчинення правопорушень. Саме розробка науково-технічних засобів та методів попередження злочинності є завданням криміналістичної науки. Такими технічними засобами є охоронна сигналізація, засоби захисту об'єктів від злочинних посягань, рекомендації щодо їхнього застосування. Вони можуть поділятися на засоби і прийоми встановлення причин і умов, що сприяли вчиненню злочинів, а також засоби і прийоми отримання інформації про злочин, що готується, засоби і прийоми криміналістичного захисту різноманітних об'єктів від злочинних посягань [5, с. 79].

Основна відмінність технічних засобів профілактики від інших криміналістичних засобів

полягає в тому, що вони застосовуються до виникнення злочинного діяння. Використання таких засобів і методів має превентивний характер. Вони перешкоджають вчиненню злочину або допомагають його виявленню.

Розвиток технічних засобів попередження злочинів має такі основні напрями:

1) удосконалення захисту документів від підробок (розробка бланків різних типів документів; запропонування певних реквізитів документів; нанесення спеціальних захисних сіток; застосування поліграфічних особливостей виготовлення документів; використання спеціальних захисних чорнил чи відбитків печаток тощо);

2) розробка профілактичних приладів і пристроїв (наприклад, пристроїв охоронної сигналізації; електронних контролерів; приладів спостереження в нічний час; відеоспостереження важливих об'єктів; пристроїв різних конструкцій проти викрадення автомобілів; хімічних засобів захисту [10, с. 97].

В усьому світі популярними є технології розумного (інтелектуального) будинку (Smart House), однією із невід'ємних складових якої є система захисту від несанкціонованого проникнення, де в єдиний комплекс об'єднано відеокамери, фотоелементи, що реагують на рух, детектори об'єму, контактні сенсори на поверхнях тощо, за допомогою яких здійснюється автоматична ідентифікація з використанням чіпів радіочастотної ідентифікації RFID (Radio Frequency Identification), аналізаторів голосу, відбитків пальців рук чи райдужної оболонки ока. Наприклад, створений ученими університету Флориди (США) в рамках проекту Gator-Tech Smart House визначає місцезнаходження та положення фізичних осіб, що в ньому перебувають, а його «розумні двері» з використанням технології радіочастотної ідентифікації розпізнають осіб, доступ яким дозволено, та відчиняють перед ними двері без використання ключа [4, с. 139].

Стрімкий розвиток біометричних технологій пов'язаний із розширенням їх використання в персональних електронних секретах, персональних комп'ютерах, мобільних телефонах, смартфонах, електронних планшетах тощо. Так, компанія Sagem запропонувала мобільний телефон із функціями ідентифікації користувача за відбитками пальців, а компанія ASUS облаштує ноутбуки пристроями для зчитування відбитків пальців. У цьому напрямі Identix у співпраці з Motorola розробила технологію розпізнавання відбитків пальців Identicator, що знайшла застосування в апаратах і програмних продуктах цілої низки виробників, в тому числі: Unisys, Compaq, IBM, Dell Computer і NEC. Компанія Ethentica за участі Philips Electronics пропонує сканери для зчитування відбитків пальців та відповідне програмне забезпечення. Розробку аналогічних продуктів здійснює Digital Persona за фінансової підтримки Intel та Kensington Technology, а також Veridicom, за підтримки Lucent Technologies та AT& T. AuthenTec за сприяння Harris Semiconductor створила окрему мікросхему з сенсором, який реалізує функції захисту за відбитками пальців, що має назву FingerLoc. Навіть USB-брелоки різних виробників оснащуються функцією біометричного доступу.

До невичерпного переліку унікальних розробок учені Національного університету м. Чжун-сін (о. Тайвань) пропонують як комп'ютерний пароль використовувати ритми серця людини, адже шуми, темп скорочення, особливості роботи клапанів і міокарда є унікальними ідентифікуючими ознаками конкретної особи. А інженери Інституту передових промислових технологій (Японія) пропонують включити до переліку засобів ідентифікації особи, що вже традиційно використовуються в автопромисловості (електронні ключі, системи ідентифікації за відбитками пальців рук, рисами обличчя і голосом), автомобільне крісло, оснащене системою розпізнавання унікальної будови сидниці людини. До складу системи входять 360 вбудованих у крісло водія датчиків, що оцінюють рівень тиску, який на них чинить та чи інша ділянка сидниці і стегон, після чого формується тривимірне відображення, за яким автомобільна електроніка упізнає автовласника [11, с. 83].

Відомі й інші технології для попередження і розслідування кримінальних правопорушень. Тому ми маємо набиратися досвіду в іноземних науковців, для розроблення аналогічних, або ще більш ефективніших приладів, які можна буде

використовувати для розслідування злочинів. Звісно для цього потрібні фінанси, але не мало важливим компетентність спеціалістів, експертів, слідчих, тощо.

Висновки та пропозиції. Відповідно до вищезазначеного можна зробити наступні висновки:

По-перше, в Україні використовують велику кількість техніко-наукових засобів і методів для попередження і розкриття злочинів, але проблема в тому, що вона зазвичай є застарілою. Тому криміналістичну техніку потрібно весь час оновлювати. Це допоможе не тільки розкрити більше злочинів, а і дасть змогу попередити вчинення злочинів.

По-друге, потрібно брати приклад з іноземних колег, підіймаючи рівень науки, та застосовуючи так звану «розумну техніку». Це дасть змогу бути на крок попереду злочинців, а також якомога швидше розкрити злочини.

По-третє, слідчим, експертам, спеціалістам, потрібно весь час підвищувати кваліфікацію, відвідувати різноманітні курси, тренінги, аби вміти застосовувати сучасну криміналістичну техніку, а також розробляти методи щодо попередження, розкриття та розслідування злочинів.

Список літератури:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-17 Редакція від 03.08.2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Аверьянова Т.В. Криміналістика: учебник для вузов / Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкин, Ю.Г. Корухов, Е.В. Рослянская; под ред. Р.С. Белкина. – М.: НОРМА – ИНФА, 1999. – 974 с.
3. Білещук П.Д. Криміналістична техніка: курс лекцій / П.Д. Білещук, А.П. Гель, М.В. Салтевський, Г.С. Семанков. – К.: МАУП, 2001. – 216 с.
4. Глібок В.М. Криміналістика: Підручник для студентів юрид. спец., вищих закладів освіти. – кол. авторів В.М. Глібок, А.Л. Дудніков, В.А. Журавель та ін. / За ред. В.Ю. Шепітька. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. – 684 с.
5. Эминов В.Э. О понятии и методике разработки технич. средств предупреждения хищения соцсобственности / В.Э. Эминов // Вопросы борьбы с преступностью. – М.: юрид. лит., 1968. – С. 78–79.
6. На «озброєнні» ДНДЕКЦ МВС – новітнє обладнання від компанії «Foster + Freeman»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dndek.centrria.gov.ua/?p=4593>
7. Пясковський В.В. Криміналістика: підручник / В.В. Пясковський, Ю.М. Черноус, А.В. Іщенко, О.О. Алексеев та ін. – К.: «Центр учбової літератури», 2015. – 544 с.
8. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): Підручник. – К.: Кондор, 2008. – 588 с.
9. Статистична інформація про роботу органів досудового розслідування за 2017 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113277&libid=100820&c=edit&c=fo
10. Удовенко Ж.В. Криміналістика конспект лекцій [текст] За заг. ред. В.І. Галана, Ж.В. Удовенко – К.: «Центр учбової літератури», 2016. – 320 с.
11. Шепітько В.Ю. Криміналістика: підруч. / В.Ю. Шепітько, В.О. Коловалова, В.А. Журавель та ін.: За ред. В.Ю. Шепітька. – 5-те вид. переробл. та допов. – К.: «Ін Юре», 2016. – 640 с.

Маланчук П.М.

Учебно-научный институт права
Сумского государственного университета

Мангула А.П.

Сумской государственной университет

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ КРИМИНАЛИСТИЧЕСКОЙ ТЕХНИКИ В РАССЛЕДОВАНИИ, РАСКРЫТИИ И ПРЕДУПРЕЖДЕНИИ ПРЕСТУПЛЕНИЙ

Аннотация

В статье исследовано современное состояние криминалистической техники в расследовании, раскрытии и предупреждении преступлений. Исследованы перспективы развития криминалистической техники. Проведен анализ относительно значения криминалистической техники при расследовании и предупреждении преступлений. Проведена параллель с иностранным опытом по развитию криминалистической техники. Определены направления предупреждения совершения преступлений благодаря развитию криминалистической техники.

Ключевые слова: криминалистика, техника, расследование, предупреждение, преступление, наука, досудебное следствие.

Malanchuck P.M.

Educational-Scientific Institute of Law

Sumy State University

Mantula A.P.

Sumy State University

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF CRIMINALISTICS TECHNIQUES IN THE INVESTIGATION, DISCLOSURE AND PREVENTION OF CRIMES

Summary

The article investigated the current state of criminalistics techniques in investigating, disclosing and preventing crimes. Prospects of development of criminalistics techniques are investigated. An analysis was carried out on the significance of criminalistics techniques in investigating and preventing crimes. A parallel with foreign experience in the development of criminalistics techniques was conducted. Certain directions of prevention of committing crime are due to development of criminalistics technique.

Keywords: criminalistics, techniques, investigation, prevention, crime, science, pre-trial investigation.